

Центр історичних досліджень Польської академії наук – зарубіжне представництво ПАН у Берліні (Zentrum für Historische Forschung Berlin der Polnischen Akademie der Wissenschaften – Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie). У сьогоднішньому світі розвиток міжнародних науково-технічних зв'язків значно відрізняється від попередніх часів – процес інтеграціоналізації науки став незаперечним фактом, науково-технічні зв'язки між державами є одним з важливих компонентів міжнародних відносин. Міжнародні наукові зв'язки в нових соціально-економічних умовах є реальним інструментом збереження і розвитку науково-технічного потенціалу країни та його інтеграції у світовий науково-технічний простір.

У цьому контексті Польська академія наук розглядає міжнародне науково-технічне співробітництво як обов'язковий атрибут стабільного та інтенсивного розвитку польської науки. Саме тому ПАН у процесі розвитку міжнародного академічного науково-технічного співробітництва не тільки зміцнює усталені, що вже стали традиційними, форми міжнародної співпраці, але й активно працює над пошуком нових, зокрема розширює свої зарубіжні представництва – наукові центри за кордоном.

Центр історичних досліджень Польської академії наук у Берліні є першим науково-дослідним закладом ПАН за кордоном. Він був заснований 11 жовтня 2006 р. Його створення варто віднести до досягнень нової епохи у відносинах між Польщею і Німеччиною. Співпраця окремих учених, ВНЗ і науково-дослідних інститутів двох країн сягає 60–70-х років минулого століття, але тільки в останнє десятиліття з'явилися нові можливості для її подальшого розвитку.

Історичні коріння створення центру сягають рубежу 1989–90-х років ХХ ст. в історії польсько-німецьких відносин. У червні 1991 р. Польща та Німеччина підписали Угоду про дружбу та співробітництво, яка відкрила нові можливості для розширення та поглиблення взаємних контактів. На той час у царині історичних наук уже існували певні передумови на кшталт створеної в 1972 р. Німецько-польської комісії з написання спільного підручника, які створювали міцну основу для подальшого заснування центру. Наступним кроком на шляху його створення було заснування в 1993 р. Німецького історичного інституту у Варшаві.

Створивши міцну правову та організаційну основу для двостороннього науково-технічного розвитку, уряди Польської Республіки та Федеративної Республіки Німеччина в 1997 р. досягли домовленості про заснування в

Берліні представництва Польської академії наук, а у Варшаві – закордонного представництва Німецької служби академічних обмінів (DAAD). Ця домовленість дала можливість Польській академії наук у листопаді 1999 р. відкрити Науковий центр (наукову станцію) ПАН у Берліні. Головною метою діяльності Наукового центру ПАН у Берліні були визначені розвиток наукового, науково-технічного і культурного співробітництва між Польською Республікою та Федеративною Республікою Німеччина. На практиці – це різноманітні форми репрезентації, популяризації та поширення польської науки.

Першим директором Наукового центру ПАН у Берліні був професор Ф. Груша.

З часом за ініціативою МЗС Польщі виникла думка про перетворення наукової станції в Берліні в науково-дослідний інститут і знайшла свій шлях до реалізації. Восени 2005 р. був оголошений конкурс на здобуття посади директора Центру історичних досліджень у Берліні. У червні 2006 р. закінчився офіційний процес виборів кандидата. 11 жовтня 2006 р. президент Польської академії наук професор А. Легоцький і заступник міністра закордонних справ Польщі П. Коваль підписали угоду про створення Центру історичних досліджень як науково-дослідної установи ПАН у Берліні. 23 листопада у Вільному університеті м. Берлін (Freie Universität) було урочисто відкрито Центр історичних досліджень ПАН у Берліні за участі колишнього федерального президента Р. фон Вайцеккера, колишнього міністра закордонних справ професора В. Бартошевського і кількох сотень представників наукової та культурної спільноти Німеччини. Таким чином, завершився офіційний процес становлення Центру історичних досліджень ПАН у Берліні.

Процес наукової побудови Центру розпочався в середині серпня 2007 р. із приходом перших нових співробітників на той час ще наукової станції Польської академії наук. Станом на кінець вересня була сформована перша команда центру, що складалася з п'яти наукових співробітників і трьох адміністративних працівників¹.

Основне завдання Центру історичних досліджень Польської академії наук у Берліні полягає у вивченні історичних і сучасних аспектів польсько-німецьких відносин у європейському контексті. Центр свідомо робить наголос і зосереджує свою діяльність на історії та її зв'язку з іншими соціо-гуманітарними науками².

---

¹ Historia // Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cbh.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=21&lang=pl.

² Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie // Stacje naukowe PAN za granicą. – Bieżące archiwum Biuro

Науково-дослідна робота центру зосереджена в чотирьох різних площинах: 1) довгострокові проекти, які представляють центральну вісь діяльності центру: «Ми – берлінці» – поляки в розвитку Берліна XVIII–XXI ст. (2006–2009 рр.) та «Польсько-німецький меморіал (2006–2012 рр.)»; 2) індивідуальні дослідницькі проекти; 3) наукові конференції; 4) короткострокові проекти, організовані переважно особами, які співпрацюють із центром.

Повсякденними заходами центру є колоквиуми, лекції та семінари, що відбуваються в середньому два-три рази на місяць і розраховані як на широке коло учасників, так і на вузьких спеціалістів.

Центр історичних досліджень ПАН у Берліні видає німецькою мовою щорічник «Історія» (Historie), який ставить собі за мету розширення сфер польсько-німецького діалогу, прагне представити нові тенденції розвитку польської історіографії і порушує актуальні питання польсько-німецьких історичних відносин. Це поки що єдиний періодичний польський науковий журнал, який виходить за кордоном. На базі центру діє наукова рада³.

Центр історичних досліджень Польської академії наук у Берліні тісно співпрацює з посольством Польщі в Берліні, а також з іншими польськими установами в Німеччині. Крім того, центр підтримує контакти з найбільш авторитетними німецькими науково-дослідними установами, такими як Німецьке дослідницьке товариство (DFG), Німецька служба академічних обмінів (DAAD), Товариство Макса Планка (MPG) і фондами – Александра фон Гумбольдта, Роберта Боша, Фрідріха Еберта, об'єднанням «Спілка засновників для німецької науки». Центр співпрацює з університетами Берліна і низки інших міст ФРН, а також численними науково-дослідними установами (Федеральний інститут культури та історії німців у Східній Європі; Інститут культури й історії німців Північно-Східної Європи в Люнебурзі, Центр молекулярної медицини ім. Макса Дельбрюка в Берліні, Берлінсько-бранденбурзький інститут німецько-французької співпраці в Генсхагені, Німецько-польський інститут у Дармштадті). Центр розвиває контакти з німецькими академіями наук, особливо з Берлінсько-Бранденбурзькою академією наук у Берліні. Прикладом успішної співпраці є реалізація угоди про співробітництво, підписаної центром і Національним контактним пунктом ЄС з Німецькою активною інформаційною службою (AID KoWi). Партнерами центру є такі впливові організації, як спілка

Współpracy z zagranicą PAN. 2009.

³ Historia // Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cbh.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=21&lang=pl.

Гельмгольца (HG), Товариство Фраунгофера (FhG) та Співтовариство промислових дослідницьких об'єднань Німеччини ім. Отто фон Геріке.

Центр історичних досліджень був залучений до організації в Берліні урочистостей з нагоди 50-річчя Польської академії наук, основними заходами яких стали проведення вуличного фестивалю біля Бранденбурзьких воріт (30 квітня –1 травня 2004 р.) з нагоди розширення ЄС та конференції і виставки під назвою *Genius Loc.* Традиції Польської академії наук. Європейські витоки польської науки.

Серед наукових і популярних заходів, що проводяться центром, варто відзначити цикл лекцій «Голоси польської науки» та «Презентації». Науково-популярна діяльність центру спрямована, в першу чергу, на поширення в німецькому суспільстві знань про Польщу, зміцнення позитивного іміджу Польщі, а також подоланню антипольських стереотипів і упереджень. Позитивну оцінку німецької громадськості отримала робота центру, що здійснюється в рамках створеного PANkow Filmklub, діяльність якого якраз і спрямована на досягнення порозуміння між двома народами.

За ініціативою центру було засновано Польський науковий форум у Німеччині, відкритий також і для німецьких учених, які пов'язані з Польщею мовними чи науковими інтересами. У рамках форуму молоді студенти організували Польський клуб студентів та стипендіатів, який став науковим осередком з обміну інформацією та інтеграції. Центр організовує конкурс на здобуття нагороди посла Республіки Польща в Німеччині за кращу наукову роботу з німецької історії і польсько-німецьких відносин, а також спільно Німецьким історичним інститутом у Варшаві започаткував свою стипендіальну програму⁴.

У 2011 р. центр завершував роботу над проектом «Польсько-німецький меморіал» та розпочав роботу над проектом *Modi memorandi* – 24 листопада 2011 р. у рамках виставки «Пліч-о-пліч. Польща-Німеччина. 1000-літня історія польсько-німецького мистецтва» відбулася презентація першого з чотирьох томів «Польсько-німецького меморіалу» – «Паралелі».

На сучасному етапі центр працює над заснуванням Центру польських досліджень в одному з німецьких університетів⁵.

На базі Центру історичних досліджень Польської академії наук у Берліні діє спеціалізована наукова бібліотека, яка збирає публікації на тему польської та німецької історії. Основним її завданням є накопичення

---

⁴ Stacja Naukowa PAN w Berlinie (od 2006 r. Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie) // Stacje naukowe PAN za granicą. – Bieżące archiwum Biuro Współpracy z zagranicą PAN. 2009.

⁵ Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie – 2011. – Bieżące archiwum Biuro Współpracy z zagranicą PAN. 2011.

книгозбору, присвяченого польсько-німецьким відносинам, пов'язаного, перш за все, з дослідницькими проектами центру. Тематично зібрання містить книги з європейської історії, культури і духовної спадщини, регіональної історії та культури пам'яті. У зібраннях бібліотеки є чимало важливих літературних творів польською мовою і біографій видатних польських діячів. Колекція охоплює близько 10 тис. томів, головним чином – це польські видання, не доступні в інших бібліотеках Берліна, а також чимало німецьких видань. Цінною з наукової точки зору є також архівна колекція бібліотеки. Крім того, бібліотека передплачує польські і німецькі наукові журнали, а також збирає польські публікації в Німеччині⁶.

Сьогодні кількісний склад працівників Центру історичних досліджень Польської академії наук у Берліні нараховує 13 осіб. Директор центру – доктор наук, професор Інституту політичних досліджень ПАН, почесний професор Вільного університету Берліна Р. Траба.

Центр історичних досліджень Польської академії наук у Берліні став невід'ємною складовою польсько-німецьких наукових відносин. Його діяльність у справі налагодження і розвитку наукових контактів між двома країнами сприяє дедалі більшій присутності в німецькому науковому просторі польських учених, наукових установ, громадських і культурних організацій, представників засобів масової інформації, промислових компаній, а також яскраво демонструє, що Центр історичних досліджень Польської академії наук у Берліні посів гідне місце в науковому та культурному житті Федеративної Республіки Німеччина і став, до певної міри, дружнім посередником польсько-німецьких відносин (*Мирончук А., наук. співроб. відділу історії академічної науки Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*).

---

⁶ Biblioteka // Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cbh.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=18&Itemid=31&lang=pl.